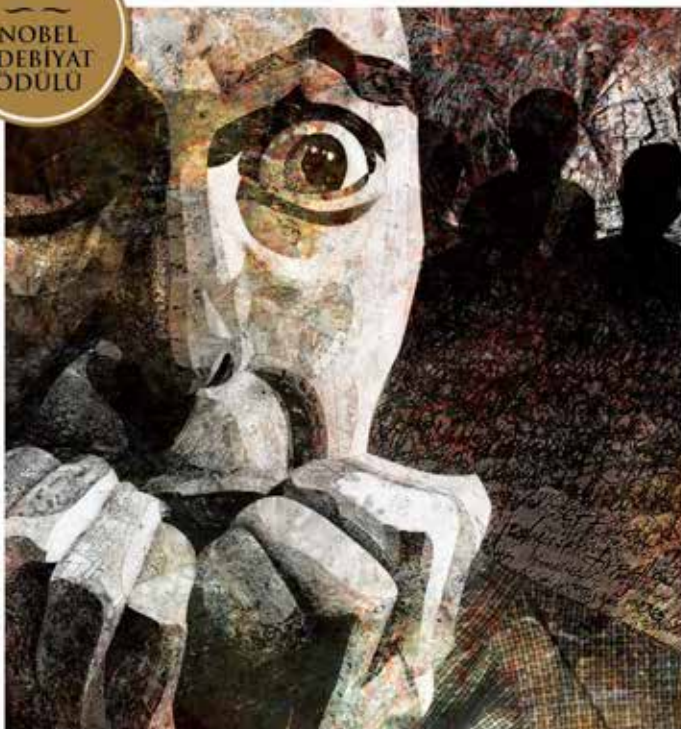

İMRE KERTÉSZ

POLİSİYE BİR ÖYKÜ

2002

NOBEL
EDEBİYAT
ODULU

UZUN ÖYKÜ

Çeviri: ERSEL KAYAOĞLU

♥
CAN

3.
BASKI

IMRE KÉRTESZ
POLİSİYE BİR
ÖYKÜ

Can Çağdaş

Detektivtörténet, Imre Kertész

© 1977, 2001, Imre Kertész

© 2004, Rowohlt Verlag Gmbh, Reinbek bei Hamburg

© 2006, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2006

3. basım: Şubat 2019, İstanbul

Bu kitabın 3. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © iStockphoto.com

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-0687-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

IMRE KÉRTESZ
POLİSİYE BİR
ÖYKÜ

UZUN ÖYKÜ

2002 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Çeviren
Ersel Kayaoğlu

Imre Kertész'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Kadersizlik, 1999

Doğmayacak Çocuk İçin Dua, 2001

Fiyasko, 2004

Tasfiye, 2006

Dosya K., 2010

İMRE KERTÉSZ, 1929'da Budapeşte'de doğdu. İlkgençliğinde Nazilerin Auschwitz ve Buchenwald toplama kamplarında tutulduktan sonra özgürlüğüne kavuştu. 1948'de *Világosság* gazetesine girdi. 1953'te serbest yazar olarak çalışmaya başladı. *Kadersizlik* üzerinde on yıl süren çalışması boyunca geçimini tiyatro oyunları ve müzikaller yazarak sağladı. Macaristan Devlet Yayınları kitabı basmayı reddetti, roman 1975'te küçük bir yayınevinden çıktı. Kertész çeşitli türlerde ürünler vermesinin yanı sıra Freud, Nietzsche, Canetti, Hofmannsthal ve Wittgenstein'i Macarcaya kazandırdı. Toplu eserleri 1995'te Brandenburg Ödülü'nü, çevirileri 1996'da Gundolf Ödülü'nü aldı. 2002'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 2004'te Goethe Madalyası'yla onurlandırılan, 2005'te ise Berlin Özgür Üniversitesi tarafından fahri doktor unvanına değer görülen Kertész, 2016'da hayatını kaybetti.

ERSEL KAYAOĞLU, 1969 yılında Bursa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Almanya'da tamamladı. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan mezun oldu ve aynı anabilim dalında yüksek lisans ve doktora çalışması yaptı. Halen İÜ Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde doçent olarak görev yapan Kayaoğlu'nun Ernst Jünger, Michael Krüger, Ingrid Noll, Imre Kertész, Hans Magnus Enzensberger, Hans Sarkowicz'ten yaptığı çeviriler dışında *Medyalararasılık* adlı bir çalışması da var.

Almanca baskıya önsöz

1976 baharında *A nyomkereső* (İz Süren) adlı romanımı bitirdim ve onu, âdet olduğu üzere, devlete ait olan bir yayınevine teslim ettim. Zaten başka bir şey de yapamazdım; çünkü Macaristan'da o zamanlar yalnızca devlete ait yayınevleri vardı. "Çağdaş Macar düzyazısı" diye adlandırılan edebiyat türü üzerine uzmanlaşmış iki yayınevinin benim gözümde birbirinden tek farkı, birinin *Kadersizlik* adlı romanımı reddetmiş; öbürünün ise basmış olmasıydı. İkincisine yöneldiğimi herhalde belirtmem gerekmez; taslak da sonunda, ilgili redaksiyon raporu eşliğinde, çok sayıda uzlaşmanın verdiği acının izlerini taşıyan, etrafa Fransız konyaklarının hafif kokusunu yayan, iyi giyimli, kır saçlı, olağanüstü kurnaz ve dikkatli bir bey olan yayınevi müdürüne ulaştı. "*İz Süren*'i okudum," diye açıklamada bulundu ve, "Biraz daha kapsamlı olsaydı memnuniyetle yayımlardım," dedi. Bir kitabın "gövde" sinin olması için en azından on forma gerekliymiş; ama benim taslağım olsa olsa altı formadan fazlasını oluşturmuş. Acilen bir şeyler yazarak eklememi önerdi.

O anda *Polisiye Bir Öykü* yine aklıma geldi. Çok eski, geçici bir fikirdi; bir süre üzerinde oynamış, sonra da onu *Kadersizlik*'i yazdığım sırada unutmuşum. İlk bakışta konu da yayımcının üzerine atlayacağı bir şey

gibi görünmüyordu. İktidarı illegal biçimde ele geçirmiş bir diktatörlükte, gayretkeş sansürcülerin gözünün önünde, illegal biçimde iktidara yükselmiş bir gücün yöntemlerinin konu edildiği bir öykü nasıl yayımlanabilirdi? Ustaca bir bahane arasaydım, öykünün etkileyiciliğini, radikalizmini tehlikeye atmış olurudum. Sonunda, öyküdeki olayın korkunçluğundan hiçbir şey eksiltmemeye; ama olayın geçtiği yeri, hayal ürünü bir Güney Amerika ülkesine kaydırmaya karar verdim.

Bu çalışma benim için alışılmamış bir zorlanma oldu. Bir yanda, doğrudan ve acil yaşamsal bir çaresizlikten doğmamış bir parça düzyazıyı hiç yazmamıştım. Bir öyküyü uydurup kâğıda dökmek benim tarzım değildi pek. Benim yazarlık organizmam –eğer öyle ifade edebilirsem– bir anlamda uzun yıllar, hatta onyıllar süren sorunlu bir çalışmaya alışkındı; *Polisiye Bir Öykü*'yü ise iki hafta içinde kâğıda dökmek zorundaydım ki kitabım devlet kitap fabrikalarının dar olan “aşamalardan geçme süresi”ni kaçırmamasın ve hemen ertesi yıl, yani 1977’de basılabilsin.

Şimdi, 27 yıl sonra okur *Polisiye Bir Öykü*'nün yabancı dildeki ilk baskısını elinde tutuyor. Umarım oluşunun taze esinlenmesinden bir şeyleri bugüne kadar koruyabilmiştir.

Eylül 2004
I.K.

I

Aşağıda yayımladığım taslağı bana müvekkilim Antonio R. Martens emanet etti. Onun kim olduğunu kendisinden öğreneceksiniz. Önceden şu kadarını söylemiş olayım ki, entelektüel düzeyine göre şaşırtıcı bir yazma yeteneği ortaya koydu; tıpkı, benim kendi deneyimlerime göre, yaşamında bir kez yazgısıyla hesaplaşmaya karar veren herkes gibi.

Ben onun resmî olarak görevlendirilmiş avukatıydım. Martens, savcılık tarafından kendisine yöneltilen birden fazla cinayete iştirak suçlamasını yargılama sürecinde ne inkâr etmeye ne de hafifletmeye çalıştı. Bu tür vakalara ilişkin şimdiye kadarki deneyimlerimden bildiğim iki davranış biçiminden hiçbirini sergilemedi: hem maddi kanıtlar hem kişisel sorumluluk bakımından katı biçimde inkâra kalkışmak ya da altında vahşi acımasızlığın ve kendine acımanın yattığı türden o acı dolu pişmanlığı sergilemek. Martens suçunu çekinmeden, kendiliğinden ve gönüllü olarak tutanağa geçirtti, öylesine duygusuz bir umursamazlık içindeydi ki, sanki kendisinin değil, başkasının yaptığı bir şey hakkında konuşuyor gibiydi. Artık kendisini özdeş görmediği ama yaptıklarının sonuçlarına hiç çekinmeden katlanmaya hazır olduğu başka bir Martens'in yaptığı şeyler hakkında konuş-

yor gibiydi sanki. Onun tam anlamıyla kinik bir insan olduğunu düşünüyordum.

Bir gün şaşırtıcı bir istekle bana başvurdu: Benden, hücrelerinde yazmasına izin vermeleri için yardımcı olmamı istiyordu.

“Ne hakkında yazmak istiyorsunuz?” diye sordum.

“Mantığı anladığım hakkında,” diye karşılık verdi.

“Şimdi mi?” diye sordum şaşkınlıkla. “Peki, eylemlerinizi sırasında anlamamış mıydınız?”

“Hayır,” diye karşılık verdi. “O sırada anlamamıştım. Daha önce bir defasında anlamıştım. Şimdi de tekrar anladım. Ama ne önemi var ki,” diye eliyle boş versene der gibi bir işaret yaptı, “bunu sizin gibi insanlar zaten anlayamaz.”

Sandığından daha iyi anlıyordum. Ama şaşırmıştım: Martens’te –büyük bir makinenin önemsiz küçük vidası olarak bağımsız insan kişiliğinin her türlü karar ve idrak yetisini bir yana bırakmasının ardından– bu kişiliğin bir kez daha belirebileceğini ve kendini göstermeye çalışacağını hesaba katmamıştım. Yani konuşmasını ve yazmasını açıklamak istemesini beklememişim. Deneyimlerime göre, bu çok nadir görülen bir şeydir. Kanımca herkes bunu yapma, üstelik kendi tarzında yapma hakkına sahiptir. Martens bile. Ben de onun isteğinin yerine getirilmesini sağladım.

İfade tarzıma şaşırmayın. Martens’in gözünde dünya gerçeklik olmuş bir ucuz roman gibi görünüyordu. Bu romanda her şey, korku öykülerinin o dehşete düşüren kesinliğine ve dramaturjinin kuşkulu yasalarına –ya da daha iyi olacaksa koreografilerine göre– olup bitiyordu. Şunu da –bu kez onun savunması için değil, yalnızca gerçeği söylemek için– eklememe izin verin: Bu korku öyküsü, Martens tarafından tek başına değil, gerçeklik tarafından yazıldı.

Martens taslağı sonunda bana teslim etti. Aşağıda

yer alan metin özgündür. Biçemsel yetersizliklerden dolayı kaçınılmaz olan düzeltmeler bir yana bırakılırsa hiçbir yerine müdahale etmedim. Fakat ifadeye kesinlikle dokunmadım.

2

Ben bir öykü anlatmak istiyorum. Yalın bir öykü. Ürkütücü, diye de adlandırabilirsiniz. Fakat bu onun yalınlığını değiştirmez. Yani yalın ve ürkütücü bir öykü anlatmak istiyorum.

Benim adım Martens. Evet, yeni sistemin hâkimlerinin –kendilerine verdikleri adla– halk hâkimlerinin karşısında şu anda duran o Antonio Rojaz Martens işte. Şu sıralar benim hakkımda haddinden fazla şey okuyabilirsiniz: Büyük başlıklar atan bulvar gazeteleri ismimin tüm Latin Amerika’da, hatta belki karşıda, çok uzak Avrupa’da tanınmasını sağlıyor.

Acele etmem gerekiyor, sanırım zamanım az. Söz konusu olan Salinas Dosyası: Federigo ve Enrique Salinas, baba ile oğul, tüm ülkede tanınmış mağazalar zincirinin sahipleri, ölümleri insanları o zamanlar çok şaşırtmıştı. Gerçi o zamanlar insanlar o kadar da kolay şaşırtılmıyordu. Fakat hiç kimse Salinas’ın direniş için adını kullandırtan bir hain olduğunu düşünmezdi. Albay idama ilişkin resmî bir bildiri yayımladığına daha sonra pişman da oldu. Bunun kuşkusuz büyük bir ahlaki etkisi oldu, fazlasıyla büyük ve gereksiz bir etkisi. Fakat resmî bir bildiri yayımlamamış olsaydık, bizi olayı örtbas etmekle ve yasayı çiğnemekle suçlardı. Öyle ya da böy-

le, bu olayda ancak yanlış davranılabılırdi. Albay bunun böyle olacağını zaten daha önceden tahmin etmişti. Doğrusunu söylemek gerekirse ben de. Ama bir soruşturma memurunun kanaatinin, olayların gidişatına nasıl bir etkisi olabiliirdi ki?

O zamanlar teşkilatta daha yeniydim. Polislikten gelmiştim. Siyasi polisten değil –onlar çoktan oradaydı– Cinayet Masası’ndan. “Hey Martens!” dedi bir gün şefim bana, “Öbür tarafa geçmeyi ister misin?” Ben de, “Nereye?” diye sordum; çünkü sonuçta ben polisim, müneccim değilim. Başıyla yana doğru işaret etti. “Öbür tarafa,” dedi, “teşkilata.” Ben, ne evet ne de hayır dedim. Cinayet Masası’nda olmak iyiydi. Gerçi katillerden, hırsızlardan ve onların fahişelerinden bıkmıştım da. O zamanlar yeni bir rüzgâr esiyordu. Kulağıma bazılarının terfi ettiği geliyordu. Çaba gösterenlerin geleceği var, deniliyordu. “Teşkilat adam arıyor,” diye devam etti şefim. “Kimi tavsiye edebileceğimi düşündüm. Sen Martens, becerikli bir adamsın. Orada kendini daha çabuk gösterebilirsin,” diye ekledi.

İşte, olayı ben de aşağı yukarı böyle düşünmüştüm.

Eğitimi tamamladım, beynimi yıkamışlardı. Ama yeterince değil, kesinlikle yeterince değil. İçinde daha bir yığın şey kaldı, kullanabileceğimden çok daha fazlası; fakat müthiş aceleleri vardı. Düzen sağlamak, konsolidasyonu sürdürmek, vatani kurtarmak, direnişi feshetmek için, deniliyordu – öyle görünüyordu ki tüm bunlar bizim omuzlarımıza yüklenmişti. Birinin kafasına bir şey takıldığında, “Hepsi uygulama sırasında öğrenilir,” deniliyordu sürekli olarak. Orada bir tek şey bile öğrendiysem ne olayım. Fakat bu görev ilgimi çekiyordu. Maaşı ise daha da çok.

Diaz’ın grubuna düştüm (şimdi hâlâ aranan Diaz). Üç kişiydik: Şefimiz Diaz (hiçbir zaman bulunamayacağına dair herkese teminat verebilirim), Rodriguez (şu

anda idama mahkûm edildi: Yalnızca bir tanesine, ki bu aşâğılık herif yüzlerce ölümü hak ederdi) ve ben, yani yeni gelen. Tabii ki yardımcı personel, para, geniş yetkiler ve sıradan bir polisin kendisini çok fazla kaptırmamak için hakkında bir şeyler bile okumaya cesaret edemeyeceği sınırsız teknoloji.

Kısa süre sonra da Salinas vakası başladı. Çok erken, lanet olsun, hem de çok erken. Tam da kafama çok şeyin takıldığı sıralarda. Fakat başlamıştı bir kere ve yapacak bir şey yoktu. Kendimi ondan bir daha asla kurtaramayacağım. Yani çekip gitmeden önce... beni öbür tarafa göndermelerinden önce bir kanıt bırakmak için onu anlatmak zorundayım. Fakat bunu bir yana bırakalım. Bu, beni şu anda en az ilgilendiren şey. Buna hep hazırlıklıydım. Mesleğimiz riskli, bir kere başladın mı, artık yalnızca ileriye doğru kaçış kalır – Diaz'ın dediği gibi (biliyorsunuz: boşuna aranan kişi).

Aslında nasıl mı başladı? Ve ne zaman mı? Ancak şimdi, anılarımı düzene koyarken zaferin ilk aylarını gözümün önüne getirmenin benim için ne kadar zor olduğunu fark ediyorum; yalnızca Salinaslar yüzünden de değil. Zafer gününü çoktan geride bırakmıştık, bu kadarı kesin – a, evet, oldukça geride. Sokak afişleri artık yavaş yavaş duvarlardan sarkmaya başlamıştı ve aşınmıştı, zafer kehanetleri dağılmıştı, bayraklar sönmüştü; sokaklardaki hoparlörler, marşları artık yalnızca kısık sesli hırıltılar halinde yayıyordu.

Evet, her sabah, teşkilatın yerleşmiş olduğu ve hepimizin iyi bildiği o klasik saraya gitmek üzere şehrin içinden geçtiğimde bunları görüyordum. Akşamları bunlardan hiçbirini fark etmiyordum. Hayır, akşamları bütün bunların yol açtığı baş ağrılarını hissediyordum yalnızca.

O sıralarda başımızda pek çok tatsız şey vardı. Balayı sona ermişti: Halk gergindi. Albay da öyle. Üstüne üstlük

planlanan suikasta ilişkin olarak kulağımıza bilgiler de geliyordu. Bunu önlemek zorundaydık –ya da en azından önleyebilmemiz gerekirdi– elimizdeki bütün o olanaklarla: Albay ve vatan bizden bunu bekliyordu.

Bununla birlikte beliren o lanet olası gerginlik ve telaş her şeyin sorumlusuydu. Rodriguez anlatmaya başladı ve Diaz'ın –her zaman aklı başında olan ve sakinleştirici bir etkisi olan Diaz'ın– buna karşı söyleyecek bir sözü yoktu. Nerede olduğumu ve neye bulaştığımı ancak o sırada anlamaya başladım. Söylediğim gibi, daha yeniydim. O zamana kadar orada yalnızca öylesine takılıp duruyordum. Yapmak zorunda olduğum şeyi yapabilmek için yönümü bulmaya ve rolüme alışmaya çalışıyordum. Ben dürüst bir polisim, her zaman öyleydim ve işi ciddiye alırım. Teşkilatta başka ölçütlerin geçerli olduğunu elbette biliyordum – ama en azından ölçütlerin var olduğuna inanıyordum. Fakat öyle bir şey yoktu ve baş ağrılarım işte o zaman başladı.

Bahane uydurduğumu sanmayın. Artık gerçekten umurumda değil. Ama gerçek böyle bir kere: İnsan olayları ustalikle dizginlediğini sanıyor ve birden hangi lanet olası yere doğru dörtnala götürüldüğünü bilmek istiyor.

Özellikle şu Rodriguez beni tedirgin ediyordu. Bu benim için yavaş yavaş bir takıntıya dönüşmüştü. Onunla anlaşmak, onu çözmek, kavramak istiyordum, tıpkı... evet, Salinas'ın oğlunu kavradığı gibi. Elbette farklı biçimde ama aynı araştırmacı merakıyla. Bir gün ona şöyle dedim:

“Hey, Rodriguez. Bunu niçin yapıyorsun?”

“Neyi?” diye sordu.

“Seni pis herif!” dedim ona samimi biçimde. “Neyi de ne demek?!”

“Ha, şey,” dedi ve sırtıttı.

“Baksana,” diye devam ettim. “Feshediyoruz, darbe indiriyoruz, arayıp buluyoruz ve sorguluyoruz: Bu ta-

mam, bizim işimiz bu. Fakat onlardan niçin nefret ediyorsun?”

“Yahudi oldukları için!” dedi birden. Öylesine şaşırmışım ki, neredeyse sigaramı yutacaktım. O zamanlar sürekli evirip çevirdiği ve şimdi de elinde gördüğüm kitaptan etkilendiğini düşündüm. Rodriguez’in İngilizce bildiğini düşünür müydünüz? Biliyor olmalıydı; çünkü kitap İngilizce yazılmıştı, bir Amerikan baskısı – şu lanet kaçak mallardan. Kim bilir onu nasıl elde etmişti: Belki bir ev araması sırasında ona el koymuştu. Sırıtan başlıktan yalnızca bir sözcüğü anlıyordum: Auschwitz. Bu, İngilizce bir sözcük değil, bir yer adı olmasına rağmen. Elbette orası duyulmuştu: Uzun zaman önce ve buradan çok uzakta, sefil Avrupa’nın bir yerinde, doğu kısmında. Bununla ne ilгимizin olduğunu ve bunun burada ne işinin olduğunu anladıysam, ne olayım.

“Seni vahşi,” dedim, “bu çok büyük ülkede en fazla birkaç yüz ya da bin Yahudi olmasına rağmen – o da varsa tabii!”

“Umurumda değil,” dedi. “Başka bir şey isteyen, Yahudi’dir. Yoksa niçin başka bir şey istesin ki?!”

Yüzüne bakakaldım. Rodriguez mantık sahibi biriydi, bu kesin. Ama onun mantığı bir kez harekete geçirildiğinde, artık dur durak yoktu. “Niçin?!” diye bağırdı bana. “Niçin buna karşılar?!”

“Yahudi oldukları için,” diye onu sakinleştirmeye çalıştım. Tansiyonunun çıktığını anladım. Ondan bıkmıştım. Kaldı ki –ne kadar tuhaf olsa da, çünkü sonuçta ben polisim, teşkilatın bir üyesiyim– ondan korkuyordum. Gözleri durmadan parıldıyordu. Rodriguez’in gözleri bir panterinki gibiydi. Tanrı aşkına, sakın bunu olumlu olarak anlamayın. Yalnızca uzunca gözbebekleri olan bal rengi gözleri vardı, tıpkı o kokan, leş yiyen kediler gibi.

Onu sakinleştirmeye çalışmam boşunaydı.

Macar edebiyatının güçlü ve bağımsız sesi Imre Kertész'in kitapları otobiyografik izler taşısa da, yoğun bir hayal gücüyle beslenmiştir.

Macar yazar Imre Kertész'in Nobel ödülü almasında aslan payı, kuşkusuz *Kodersizlik*, *Fiyasko* ve *Doğmayacak Çocuk İçin Dua* adlı romanlardan oluşan üçlemeye aittir. Kertész, bu yarıotobiyografik üçlemesinde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nazi toplama kamplarında yaşadıklarını kendi aykırı tarzıyla anlatır. *Polisiye Bir Öykü*'yse adının çağrıştırdığının tersine, alışılmış anlamda bir polisiye değildir. Yazarın sansürden korunabilmek amacıyla anlatı mekânı olarak seçtiği kurmaca bir Latin Amerika ülkesinde, zorba yönetime bağlı gizli polis örgütünün keyfi uygulamaları üstüne özlü bir öyküdür bu. Öte yandan, 1970'lerin sonlarına doğru yazılmış olan *Polisiye Bir Öykü*'nün, Kertész'in diğer eserlerinden bir farkı var: Çoğu kez olup biteni kurbanın gözünden anlatmayı yegleyen yazar bu kez olay örgüsünü bir işkencecinin gözünden aktarıyor. *Polisiye Bir Öykü*, zekice kurgulanmış, insanın kanını donduracak kadar soğukkanlı bir yergi.

ISBN 978-975-07-0687-5

9 789750 706875